

DOCUMENTA HISTORICA 14.
A JATE Történész Diákkör kiadványa

1789 FRANCIAORSZÁGA
A PANASZOK TÜKRÉBEN
Dokumentumok a Rendi Gyűlést előkészítő időszakból

Fordította és sajtó alá rendezte:
GYURICZA RÓBERT

Szeged
1993

DOCUMENTA HISTORICA 14.
A JATE Történész Diákkör kiadványa

1789 FRANCIAORSZÁGA
A PANASZOK TÜKRÉBEN
Dokumentumok a Rendi Gyűlést előkészítő időszakból

Fordította és sajtó alá rendezte:
GYURICZA RÓBERT

Szeged
1993

A dokumentum forrása:
La France de 1789 d'après les cahiers de doléances
Musée de l'Histoire de France,
Archives Nationales, 1978
ISBN 2-86000-036-4

Lektorálta
KÖVÉR LAJOS

A fordítást az eredetivel egybevette
SZÁSZ GÉZA

Sorozatszerkesztők
NYEMCSOK ATTILA, PÁNDI LAJOS, SZÁNTÓ RICHÁRD

© JATE Történész Diákkör, 1993
Gyuricza Róbert, 1993

BEVEZETÉS

1788. július 5-én XVI. Lajos hosszú vajúrást követően elfogadta a Rendi Gyűlés összehívásának gondolatát és augusztus 8-án a következő év május 1-ére jelölte ki a megnyitás időpontját. Minden francia – kiváltsággal bíró vagy kiváltság nélküli, városi vagy vidéki – izgatottan várta az ország választott képviselő gyűlésének ezt az összehívását, amely a tanácsok révén arra volt hivatott, hogy lehetőséget adjon a királynak mindazon bajok, visszaélések feltérképezésére és orvoslására, amelyek válságba juttaták a monarchiát.

Franciaország valóban komoly gondokkal küzdött. Az a pénzügyi szakadék, amelynek szélén az ország XVI. Lajos uralkodásának kezdete óta ingadozott, még tovább mélyült. E súlyos pénzügyi válság gazdasági és társadalmi kihatásaival egyetemben politikai válságba torkollott. Az államcsőd elkerülése végett a törvény előtti egyenlőség bevezetését célba vevő miniszteri kísérletek sorra elbuktak, sőt a kiváltsággal bírók egyre nyíltabb hatalomellenes fellépése gyakorlatilag megbénította az egész államgépezetet.

A Rendi Gyűlés elfogadását és az időpont kijelölését követően még egy nagyon fontos probléma várt megoldásra: milyen „alapokon” hívják össze e Gyűlést? Milyen legyen a választókerületek beosztása? Rendeként válasszák-e a küldötteket? Több mandátumot biztosítva figyelembe vegyék-e azt a hatalmas tömeget, amit a harmadik rend a két kiváltságos renddel, a papsággal és a nemességgel szemben képvisel? Másképpen fogalmazva: visszamenjenek-e 175 évet (1614 óta nem hívták össze a Rendi Gyűlést), vagy pedig elismerjék azokat a gazdasági, társadalmi, politikai és szellemi változásokat, amelyek az azóta eltelt közel kétszáz esztendőben lejátszódtak Franciaországban.

Az 1788. év vége táján e kérdések foglalkoztatták leginkább XVI. Lajos egyre kevésbé engedelmes alattvalóit. A monarchia egyébként meglepően rugalmasnak bizonyult. Az ősz folyamán számos konzultációt tartottak a tisztviselőkkel, az egyetemekkel, a tudós társaságokkal és a Tartományi Gyűlésekkel, majd a következő javaslatot tették le XVI. Lajos

asztalára. A választási keret – 1614-es alapokon – a *baillage* illetve a *sénéchaussée* marad, ez az oly képlékeny bírósági körzet. A harmadik rendnek kétszer annyi képviselője lesz mint a kiváltságos rendeknek, ám a tanácskozás rendenként történik. Semmilyen döntés nem született viszont azzal a kérdéssel kapcsolatban, hogy a választott küldöttek személyenként vagy rendenként szavazzanak-e.

Noha a király a választási szisztéma eldöntésénél – igaz, látva annak tökéletlenségét – tiszteletben tartotta a hagyományt, ugyanakkor széleskörű érdekegyeztetésre is törekedett. Így a választhatósághoz megkívánt feltételek meglepően liberálisak: elég 25 évesnek, franciának és adózóként számbavétettnak lenni. A választási törvény értelmében csak a nők (ám a nemes hölgyek képviseltethették magukat!), a nyomorgók és a külföldiek voltak kizárva. Miután a Rendi Gyűlésbe történő választások mikéntjének vitája lezárult, az ország a tényleges választási periódushoz érkezett, amely a következő év májusában fog befejeződni.

A munkálatok oroszlánrésze azonban még hátra volt. A gyűlésbe hívó levelek elkészítésére irányuló királyi rendelkezés a következőkben konkretizálta a teendőket. Szóvivőket kell választani, néha többszörösen összetett választásokon, ám egyúttal egy kívánság-, panasz- és intelemfüzetet is kell szerkeszteni, melyet a nemzet képviselői majdan a királynak fognak átnyújtani.

XVI. Lajos lényegében kettős célt tűzött ki a folyamatban lévő megbeszélések elé: az ország képviselői természetesen segíteni fogják és tanácsokkal látják el királyukat, de azt is remélte, hogy lehetősége nyílik megismerni alattvalói kritikáit és vágyait, éljenek vidéken vagy városban, legyenek gazdagok vagy szegények. Tehát minden választási gyűlésnek az a feladata, hogy összegyűjtse az alattvalók elvárásait és sérelmeit, azaz mint egyfajta jegyzőkönyv képezze részét a törvényes választási eljárás menetének.

Ez azonban nem jelentett érdemi újítást, hiszen ilyen jellegű füzeteket már korábban is használtak az egyes kormánysszervekhez beérkezett petíciók összegzésekor. E beadványok elnevezése változó: gyakran hívják Panaszfüzeteknek, viselik a Kívánság-, intelem- és panaszfüzetek elnevezést, sőt egyszerűen Kívánságok és kérelmek címen

is megjelentek, mintegy a választók reményeire, kritikáira helyezve a hangsúlyt. A füzetek felépítése ugyancsak változatos. Némelyek általános észrevételekkel kezdődnek, majd témakörökre tagolódnak, másokban elkülönítik a panaszokat és a kívánságokat, megint másutt különbséget tesznek általános jellegű panaszok és személyes javaslatok között.

Számos füzet létezik, hisz általában mindegyik rend elkészítette a sajátját, és a három rend közös füzetét is elfogadták. Ráadásul, ha a bírósági kerületekben a nemesség számára a szavazás közvetlenül zajlott le, akkor ott csak egy füzetet készítettek, nem így a másik két rend esetében. A papság körében a szerzetesi közösségek, káptalanok, kiváltság nélküli egyháziak beadványokat szerkesztettek, amelyeket a képviselők vagy megbízottaik a körzeti gyűlés elé vittek, ahol együtt ülészttek a plébánosokkal és a felső papság tagjaival abból a célból, hogy elkészítsék a papság közös füzetét, továbbá megválasszák a Rendi Gyűlésbe küldendő képviselőiket. A harmadik rend esetében a rendszer még összetettebb volt. Vidéken minden egyházmegye szerkesztett egy-egy füzetet, amely a kerületi gyűlésen csatoltatott a többi egyházmegye beadványaihoz azért, hogy részévé váljék a harmadik rend füzetének. A városban a testületek, a szabad mesterségek a városnegyedek füzeteit összegyűjtötték és egy városi füzetet készítettek, amely aztán a kerületi gyűlésen a többi városéval együtt alkotta a harmadik rend közös füzetét.

A választási szisztéma bonyolultságát mutatja, hogy ezeket a füzeteket általában egy bizottság szerkesztette, amely egyúttal tervezetet is készített s ezt a gyűlésen felolvasták, megvitatták. Olykor a konzultáció igen kiterjedt volt. Párizsban például azt látjuk: a polgármester arra kéri a főváros lakosságát, hogy helyezze el észrevételeit a városházán lévő urnában.

Egyfajta politikai manipuláció természetesen érvényesült a füzetek szerkesztésekor. Az egyházmegye urai (nemeselek vagy jómódú polgárok) majd minden esetben megpróbálták irányítani a parasztok szavazatát, befolyásolni kívánságaikat. A városok körzeti gyűlésein a polgárok számos esetben arra törekedtek, hogy megfélemlítsék a vidék küldötteit, akik egyébként részben kellő politikai intelligencia hiányában, részben pedig igen szerény anyagi lehetőségeik révén ugyancsak nehéz helyzetben

voltak. Nem véletlen az sem, hogy az egyházmegyék képviselői a gúnyolódásoktól tartva inkább csöndben maradtak és gyakran hagyták a kerületi füzetek szerkesztőinek – a törvény embereinek, városi köztisztviselőknak, nagykereskedőknek vagy orvosoknak –, hogy tompítsák a parasztok által az urak ellen felvetett panaszok életét. A gyűlések berkeiben jól érzékelhető belső feszültségekhez jelentős külső hatások kapcsolódtak. Pamfletek özöne (több mint 5000) árasztotta el a választókat, akik ezeket gyakran vázlatként vagy „mankóul” használták a füzetek szerekesztésekor. Végül ne feledjük: a panaszfüzetek az elmúlt időszak rossz termésétől elválaszthatatlan éhség motiválta gyűlölet lenyomatait is!

Ezek a füzetek különböznek aszerint, hogy melyik gyűlés alkotta, hisz egy vidéki egyházmegye, egy városi szervezet vagy egy körzeti gyűlés törekvései értelemszerűen nem lehettek azonosak, no és hogy melyik rend szerkesztette; ebből adódik a tartalom végtelen gazdagsága. Ezért lehetetlen e rövid válogatás keretében jelezni minden követelést és a javasolt megoldási módozatokat. Így a bemutatásra kerülő rövid részletek, amelyek az 1789 Franciaországa a panaszfüzetek nyomán (*La France de 1789 d'après les cahiers de doléances, Paris, Archives Nationales, 1978*) című forráskiadványból fordítottak, csupán e sokszínűség mozaikszerű érzékeltetésére hivatottak. Ám olvasásuk közben nemcsak 1789 Franciaországának számtalan problémájáról kapunk bizonyos képet, hanem szembetűnővé válik néhány állandóan visszatérő gondolkör is.

Ami mindenekelőtt meglepő ezekben az írásokban, az a franciák hűsége, ragaszkodása a monarchiához, az uralkodó személyéhez. Igaz, alkotmányosságot követelnek, a bajokért viszont kizárólag a minisztereket teszik felelőssé. Az állam szerepét a nép és a hatalom közötti kapocsként fogják fel, miközben nincs egységes vélemény a gyűléseken történő szavazás mikéntjéről. A polgárság a nemzeten belüli helyének elismeréséhez a személyenkénti szavazás bevezetésével akar eljutni akkor, amikor a papság és a nemeség alapvetően a rendenkénti szavazáshoz ragaszkodik.

Egy másik tényező, amely lelkesíti a füzetek szerkesztőit, a személyes szabadságvágy; ennek megtestesülése pedig az Emberi jogok kinyilatkoz-

tatása lenne. A füzetek többsége az emberi méltóság tiszteletének nevében követel igazságosabb, humánusabb és a polgár értékrendjét mintaként tekintő igazságszolgáltatást.

Szembetűnő viszont a privilégizáltak és a harmadik rend nézetkülönbsége a pénzügyi kérdések terén. Noha mindenki egyetért abban, hogy az összetett adózási rendszer egyszerűsítendő, csak néhány nemes és pap fogadja el – gyakran kényszeredetten – pénzügyi előjogaik esetleges eltörlését. A harmadik rend viszont egyértelmű köztelherviselést követel. Az előjogokkal nem rendelkezők egységes véleménye gazdasági téren is megfigyelhető akkor, amikor Franciaország belső vámsorompói és a közvetett adók eltörlése mellett törnek lándzsát, hangsúlyozva például a gabona szabad forgalmának szükségességét.

Az önálló mesterségek és a nagy testületek nem kívánnak eltűnni, sőt a harmadik rend nem egyszer követeli régi céheinek visszaállítását. Ebből adódik, hogy az általános érvényű követelésekhez minden társadalmi csoport hozzáteszi önön elképzeléseit, ami néha a saját renden kívüli kapcsolatok felvételéhez vezet. Nem találunk-e néhány kisnemeset, amint követeli, hogy nemesként is munkával tarthassa el magát?! Nem alapvető követelése-e a harmadik rendnek a hivatalviselés joga?! Nem azonosul-e az alsó papság a parasztsággal akkor, amikor rámutat az egyházmegyék urainak gazdagságára és zsarnokságára?!

A panaszfüzetek persze már csak „hivatalos” jellegük miatt sem tekinthetők a Rendi Gyűlés összehívását közvetlenül megelőző időszak Franciaországának tökéletes tükörképéül, hisz jónéhány exponált személy kimaradt a szerkesztésből, és nem vonatkoztathatunk el a szerkesztőkre gyakorolt burkolt vagy nyílt politikai nyomástól sem, noha a szövegek tökéletesen visszaadják a választások politikai légkörét.

Az a néhány hónap tehát, amely a Rendi Gyűlés összehívásának királyi határozata és a Gyűlés első ülése között eltelt, kiváltképp mozgalmas időszak volt Franciaország történetében. Az uralkodónak azon óhaja, hogy a választók képviselői a panaszfüzetek révén a közvélemény szócsovei legyenek mindenestre lehetővé teszi számunkra, hogy

bemutassuk azt a gondolkodásmódot, azokat a törekvéseket, amelyek olyannyira jellemzték Franciaországot a forradalom előestéjén.¹

Ahol szükségét láttuk, az eredeti szöveg elé rövid magyarázatot illesztettünk, minden esetben eltérő betűtípussal és zárójelben.

IDŐRENDI MUTATÓ

1787. április 8. Charles Calonne pénzügyi főfelügyelő menesztése: utóda Loménie de Brienne
1787. november 19. Elfogadják a protestánsok jogait biztosító ediktumot
1788. július 5. Tanácsi határozat a Rendi Gyűlés összehívása gondolatának elfogadásáról
1788. július 21. A vizille-i gyűlés megtagadja az adófizetést mindaddig, amíg a Rendi Gyűlés össze nem ül
1788. augusztus 8. Lomenie de Brienne 1789. május 1-ére hirdeti ki a Rendi Gyűlés megnyitását
1788. augusztus 16. Az állam felfüggeszti a kölcsönök visszafizetését
1788. augusztus 26. Lomenie de Brienne távozása után Jacques Neckert visszahívják és kinevezik pénzügyi főfelügyelővé valamint államminiszterré
1788. október 5. XVI. Lajos ismerteti az Előkelők Gyűlésén a Rendi Gyűlés összehívásának módját
1788. december 27. Necker jelentése XVI. Lajosnak, amelyben javasolja a harmadik rend küldötteinek létszámbeli megduplázását és a bírósági körzetekként történő választásokat
1789. január 24. XVI. Lajos levelei a Rendi Gyűlés összehívásáról és a választások szabályozásáról. Minden választói gyűlésnek panaszfüzetet kell szerkesztenie

¹ A panszfüzetek jelentőségére vonatkozóan lásd Vadász Sándor: *Emberek és eszmék a francia forradalomban 1789–1799*, Bp. 1989. 102–111. l.

1789. február-április A panaszfüzetek szerkesztése
 1789. május 5. A Rendi Gyűlés ünnepélyes megnyitása Versailles-ban
 1789. június 17. A harmadik rend Sièyes javaslatára Nemzetgyűlésnek
 nyilvánítja magát
 1789. június 20. Labdaházi eskü
 1789. július 9. A Gyűlés Alkotmányozó Nemzetgyűléssé nyilvánítja magát

RÖVIDÍTÉSEK

én.	év nélkül
hn.	hely nélkül
k.	kézirat
l.	levél
ny.	nyomtatásban megjelent szöveg
sk.	aláírt dokumentum

I.

AZ 1789-ES RENDI GYŰLÉS ELŐKÉSZÍTÉSE

1. Királyi rendelkezés a Rendi Gyűlésbe hívó levelek elkészítésére, szeretett Párizs városára, a párizsi Elöljáróságra és Vikomtságra vonatkozóan, 1789. március 28. (k. sk.)

A rendelkezés értelmében a polgármester és a tanácsosok azt a feladatot kapták, hogy hívják össze a főváros külvárosainak harmadik rendjét azért, hogy háromszáz képviselőt válasszanak, akik majd megszerkesztik a panaszfüzeteket és megválasztják küldötteiket. Párizs város három rendjének általános gyűlésén 600 képviselőnek kell jelen lennie: 300-nak a harmadik rendből, 150-nek a papságból, 150-nek a nemességből, akik majd 40 küldöttet választanak: 20-at a harmadik rendből, 10-et a nemességből, 10-et a papságból.

A király, meg akarván őrizni szeretett Párizs városa polgárainak azt a jogát, mely alapján mindig közvetlenül küldöttek követeket a Rendi Gyűlésbe, számot vetett a megelőző összehívások alkalmával élszenvedett nehézségekkel és azzal, hogy megint kiújultak a viták a párizsi Châtelet legfőbb bírāja, a polgármester s a tanácsosok között. ... Így az összes rendek, de különösen a harmadik rendbeli lakók érdeke megköveteli, hogy Őfelsége a párizsi Châtelet legfőbb bírójának megadja azt a jogot, hogy helyette járjon el a füzetek megszerkesztésénél éppúgy, mint a Párizs városbeli három rend küldötteinek megválasztásánál. Minthogy a királyság fővárosa minden Rendi Gyűlésen kiválósága és kitűnősége okából különálló tesetet képezett, Őfelsége úgy akarta, hogy a város és a külvárosok általános gyűlését válasszák szét az Elöljáróság és a Vikomtság² általános gyűlésétől.

² Vikomtság: a grófi cím alatt álló vicomte földbirtoka, mely egyszersmind bírói joghatóság is.

2. Királyi rendelkezés a legutóbbi március 28-i rendelet értelmezéséről és végrehajtásáról, mely Párizs város három rendjének összehívásáról szól, 1789. április 13. (k., sk.)

Ez a rendelkezés pontosítja a párizsi részleges gyűlések összehívásának technikai részleteit. A képviselőséghez minimum 25 évesnek kell lenni. A harmadik rend gyűlésein történő részvételhez hivatali megbízatás, mesterlevél vagy 6 frank fejadót igazoló nyugta bemutatása szükségeltetett. Április 22-én (szerda) a harmadik rend összes képviselője tanácskozik az önkormányzati testülettel, másnap pedig Párizs külvárosainak és a főváros három rendjének általános gyűlésére kerül sor. Párizs egyeteme közvetlenül 4 képviselőt delegál: 1 főt a papságból, 1 főt a nemességből, 2 főt pedig a harmadik rendből.

Őfelsége úgy gondolta tehát, hogy kedvezőbb lenne a képviselők számát az egybehívott személyek számához arányosítani, s ha ebből a rendelkezésből az következik, hogy az előjárósági gyűlésen a három rend képviselőinek egyenlő számarányáról le kell mondani, azaz arról az arányról, amely egyetlen bírósági körzetben sem létezett, akkor ez a kellemetlenség kompenzálva lesz azon személyek számának növelésével – amely növelést pedig mindhárom rend egyformán óhajtani látszott – akik közreműködnek a Rendi Gyűlésbe küldendő képviselők választásánál.

3. A Rendi Gyűlés összehívására vonatkozó utasítások és rendeletek gyűjteménye, 1789. április 27. (ny.)

Ez a jegyzék betűrend szerint tartalmazza a választókerületek azon városainak nevét, amelyeknek több mint négy küldöttet kell delegálniuk a bírósági körzeti gyűlésekbe, valamint azon bírósági körzetek nevét, amelyek az 1614-es előírásoknak megfelelően küldenek követeket.

Őfelsége azt kívánja, hogy királyságának végei valamint a legkevésbé ismert települések egyaránt biztosítva legyenek arról, hogy eljutnak hozzá panaszaik és felvetéseik. Őfelsége igaz meglepetéssel ismerte fel, ... hogy így egyfajta érintkezésbe lépne királyságának valamennyi lakójával, ezáltal pedig biztosabb és közvetlenebb módon tanulmányozhatja szükségleteiket

és panaszait. ... Elsősorban azt várja, hogy egyedül a lelkiismeret szavára hallgatnak majd a Rendi Gyűlésbeli küldöttek választásánál. Őfelsége buzdítja a választókat, hogy emlékezzenek arra: a bölcs gondolkodású emberek elsőbbséget élveznek! ...

4. Egy bizonyos Mariette úr által Neckernek címzett levél, mely íródott a kis Borde-okban, Corbeil mellett, 1789. január 24. (sk. l.)

Ez egy olyan rövid levél, amely azzal a kérdéssel foglalkozik, hogy a kis, különálló bírósági körzetek, nevezetesen a pároségek, amelyek nem ismerik el a nagy bírósági körzeteket, miként fognak szavazni a Rendi Gyűlésbe történő küldöttválasztásokon. Az alig 4 oldalnyi eszmefuttatás az alábbi sorokkal zárul:

Az állam valamennyi testülete, a mindezeideig túlzott előjogokkal megosztott különböző tartományok, hamarosan a közérdek nevében összehívattatnak. Minthogy e nemzetnek csak egy királya van, itt az ideje hinnünk, hogy ezek után szokásai sokfélesége ellenére csak egy törvénye, s e különbségeket okozó sajátos érdekek ellenére csak egy súlya, egy mértéke lesz, hiszen mindannyian ugyanazon uralkodó alattvalói vagyunk.

5. Fobin-Gardanne márkai beszámolója a Rendi Gyűlésbe küldendő marseille-i delegáltak választásáról, (én. hn. sk. l.)

Mirabeau úr kirekesztésével a harmadik rend küldötteinek az összessége nagykereskedőkből tevődik össze, ami nem teljesen egyezik meg a királyi levél s a tanácsi határozat szellemével. Ez a körülmény, amelyről értesülést szereztem, arra a következtetésre juttatott, hogy ezen választási eljárás során a szavazások nem voltak teljesen szabadok. Főleg de Mirabeau úr megválasztásának tekintetében jelentkezett erőteljesebben a kényszer s a zavar. ... Így a termelők osztálya, a céhek, a tulajdonosok és más kereskedelemmel nem foglalkozó polgárok – akiknek gyűlése a körzetem hatáskörébe tartozó lakosságnak legalább felét képviseli – képviselők nélkül maradtak.

*6. Caen régióbeli plébános körlevele a Rendi Gyűlési küldöttségbe
való jelölésről, Bretteville-la-Pavée, 1789. március 4. (ny. I. sk.)*

Hazafiúi buzgalmam, uram, s az a vágy, hogy hasznossá tegyem magamat a testvéreim számára, gondolatomat néha arra a kényes s fáradságos hivatalra terelték, melyből gyenge képességeim kirekesztenek. E nagy akadály ellenére, uram, érdekes kutatások elvégzésével és az Őfelsége által kért panaszokra vonatkozó néhány gondolat felvázolásával foglalatoskodtam, amelyek a jelen nyomorúság orvoslására a nantes-i ediktum³ visszavonása előtti állapotok visszaállítását óhajtanák.

*7. A protestánsok általános szemrehányás-, panasz- és sérelemfüzete,
1789 március 28. (k., számos aláírás.)*

Héricourt város protestáns polgárai⁴ a Würtemberg-ház által birtokolt összes vagyon és jövedelem visszaadását óhajtják, amit a ház a miniszterek és a nép oktatására megbízott protestáns lelkészek ellátásra fordított. ...

*8. A toul-i és a Toul vidéki nemesi rend királynak címzett tisztelettel-
jes felvetései és sérelmei, (ny.)*

A XVI. században mintegy 5000 zsidó érkezett Spanyolországból és telepedett le főként Bayonne-ban és Bordeaux-ban. Jogaikat az uralkodó 1776-ban kiváltságlevélben biztosította. Elzászban és Lotaringiában viszont jóval több, mintegy 30 000 fős jiddis nyelvet beszélő zsidóközösség élt.

³ Az 1598-as nantes-i ediktum korlátozott vallásgyakorlási, politikai és gazdasági egyenjogúságot biztosított a hugenottáknak, amelynek 1685-ös visszavonását követően Caen városából is tömegével menekültek el az iparúzők!

⁴ Héricourt, város Haute-Saône départementban, mely pamutiparáról, bőrcserzéséről és óraművességéről híres. 1474-ben itt verik vissza a svájciak Burgundia fejedelmének csapatait, de XIV. Lajos reünio politikájának eredményeképp végleg francia kézre kerül a protestánsok lakta város.

Mivel ez a tartomány más tartományoktól különbözik abban a tekintetben, hogy minden nap zúgolódnak az uzsora által okozott bajok miatt és berkeiben sajnálattal látva egy embercsoportot, amelynek fenntartására minden becsületes eszköz tiltva van, ez a tartomány azt kívánja és kéri, hogy éppúgy mint Őfelsége más alattvalóinak, a zsidóknak is legyen megengedett a szabad művészetek és mesterségek gyakorlása.

...

*9. Amiens-ben, a királyi rendeletnek megfelelően megtartott amiens-i és ham-i körzet nemesi gyűlésének jegyzőkönyve, 1789. április 2 – 10.
(ny.)*

A színesbőrűek egyenjogúsításának legkövetkezetesebb képviselője Henri Baptiste Grégoire abbé volt, ám e téren nem sok eredményt tudott elérni, hisz az Alkotmányozó Nemzetgyűlés – a san domingói fehér telepesek nyomására – megerősítette a rabszolgaság törvényességét és megfosztotta politikai jogaiktól a felszabadított négerket és mulattokat.

XXIV. A nemesség, mely fogékony a gyarmatokon termelő négerek sorsát befolyásoló intézkedésekre, megbízta küldötteit, hogy a vitán olyan figyelmet szenteljenek ennek az igen fontos tárgynak, amelyet az megkövetel. ...

10. Francia hölgyek szemrehányásai, panaszai és sérelmei a Rendi Gyűlés összeülésétől, 1789. március 5. (ny.)

A nőket ugyan törvényes úton kizárták a Rendi Gyűlésből, ám 1792. szeptember 20-án a Törvényhozó Gyűlés utolsó ülése rendeletet fogadott el a polgári anyakönyvvezetésről és engedélyezték a válást is.

Kizárt, hogy a Rendi Gyűlés eme tiszteletre méltó ülésének szervezete, amiként azt elibünk tárják, a nemzet egészét igazából képviselhesse akkor, amikor a nemzetnek több mint fele nem ülésezik ott. Ez uraim egy probléma, mégpedig egy, a nemünket sértő probléma. ... Nincs-e nekünk igazi papságunk, apátnőink, egyházfőnöknőink, számtalan

apácaközösségünk vagy nemeségünk, amelyik talán nem alacsonyabb rendű az önökénél, és nincs-e az önök kiváló nevelése által a társadalomra nézve hasznos talentumokkal megkülönböztetett számos és tekintélyes harmadik rendünk?

11. Az 1789. március 16-án összeült Caen körzet nemesi rendjének felhatalmazásokat és útbaigazításokat tartalmazó füzeté, (k.)

8. cikk. Minthogy a pénzverés joga egyedül a királyt illeti, kéretik, hogy a jövőben egy, a pénzügyekkel foglalkozó miniszter által elkövethető visszaélések kiküszöbölése végett, a király egyáltalán ne cserélje vagy növelje a pénzt, és ne csökkentse annak értékét a Rendi Gyűlés hozzájárulása nélkül.

9. cikk. Az adók kérdésében a Tanács határozatai legyenek érvénytelenek, ha a Rendi Gyűlés vagy különleges jogaik alapján a tartományi gyűlések nem fogadták el. Ugyanígy járjanak el az összes olyan esetben, amelyet a törvényesítés céljából a Parlamentbe utaltak... Hasonlóképpen, alkotmányos levelével megegyezően, Normandia javaira vonatkozóan a párizsi Châtelet pecsétje semmilyen hitelességet nem biztosít a határozatnak.

12. Colmari és a selestat-i körzet harmadik rendjének rövidített panaszfüzete, Colmar, 1789. március 31. (ny.)

Az 1648-as münsteri szerződéssel engedték át XIV. Lajosnak Felső-és Alsó-Elzász tartománygrófságával együtt, tíz jelentősebb város, köztük Colmar és Selestat, prefektúráját. Ezek Strasbourghoz hasonlóan különleges kiváltságokat élveztek, amelyeknek ezúton kéri megtartását.

Abban az esetben, ha a sorompóknak a királyság határait való visszahelyezését javasolják, Elzászt ebbe ne vegyék bele, mert ily módon a tartomány, más előjogaihoz hasonlóan, meg fogja őrizni valódi külföldi tartományi állapotát.

13. A Franche-Comté-beli Baillivale de Dôle-i gyűlés papi kamarájának utasításokat és panaszokat tartalmazó füzet, amelyet az 1789-es Rendi Gyűlésben való előterjesztés céljából készítettek, 1789. április

14. (ny.)

Dôle városa, amely sokáig Franche-Comté fővárosa volt, 1678-ban a nimègue-i egyezmény⁵ értelmében Besancon javára elvesztette fővárosi rangját és parlamentjét. Franche-Comtéban, nevezetesen a luxeuil-i apátság földjein, egészen 1790-ig „holtkezes” – jobbágyságokat találunk.

Alázatosan kérik a király arra, hogy Dôle városában állítsa vissza a Számvevő Kamarát és telepítse ide Franche-Comté tartományi gyűlését, valamint a közvetítő bizottságot... A személyes holtkéz egész Franciaországban szűnjék meg, ugyanígy a valós holtkéz kárpótlás fejében szintén semmisüljön meg.

14. Az 1788. december havában Romans-ban összeült dauphinéi gyűlés jegyzőkönyvéből, (ny.)

A gyűlés a szavazás útján megválasztandó személyeknek felhatalmazást ad arra, hogy képviseljék a tartományt a királyság Rendi Gyűlésén. Ugyanakkor megtiltja nekik, azt, hogy egyedül határozzanak. Speciális mandátumot ad nekik arra, hogy minden erejüket latba vetve elérjék azt, hogy a harmadik rend küldöttei egyenlő számban legyenek az egyesült első és második rend küldötteivel, hogy a tanácskozások a három rend közös gyűlésén follyanak, és hogy a szavazást fejenként számolják. A gyűlés felhatalmazást és speciális mandátumot ad a küldötteinek arra, hogy buzgalmuk minden erejével törekedjenek alkotmányt szerezni Franciaországnak, amely örökre biztosítja az uralkodó és a francia nép jogainak stabilitását.

⁵ Az 1678-as első, illetve az 1679-es második nimègue-i (nimwegeni) béke értelmében francia kézre került Franche-Comté és jónéhány flandriai város, úgymint Valenciennes, Condé, le Cambrésis stb.

15. Észrevételek a tartományok által a Rendi Gyűlésbe küldött követeknek adandó felhatalmazásokról és utasításokról, 1789. (ny.)

Kérdések vannak arról, milyen magatartást tanúsítsanak a Rendi Gyűlésben a tartományok képviselői. Ha a Rendi Gyűlés megnyitásánál a kormány pénzbeli követelésekkel áll elő, akár kölcsön, akár adó formájában, mi lesz a gyűlés válasza? A nemzet jogainak elismerése és deklarálása előtt minden pénzügyi segítséget vissza kell utasítani, bármilyen címen is kéri azt. Egyedül a pénzhiány kényszerítette rá a kormányt először arra, hogy megígérje, majd kijelölje, végül pedig összehívja a Rendi Gyűlést. ... Egyedül a pénzhiány biztosítja számunkra a tárgyalást; ha profitálni tudunk helyzetünkől akkor a kormány csak azt teheti ami hasznos.

16. Az orleans-i herceg általános pénzügyi felügyelőjének, a soissons-i püspökség plébánosaihoz intézett körlevele, 1789. március 7. (l. sk.)

A főméltóságú orleans-i herceg határozottan és írásban megparancsolta nekem – mivel örökségének egy részében szerencsém van képviselni Őt – , hogy minden örömmel azon legyek, hogy a gyűléseken, amelyeken részt vehetek, a füzetek által szorgalmaztassam: először, hogy a tulajdonjog sérthetetlen legyen. Másodszor, hogy az összes adó egyenlően legyen szétosztva. ... Végül ötödször, hogy én vagyok beosztva a falvak lakóinak és földművelőinek panaszait összegyűjteni és meghallgatni mindazt, amit bárki közülük nekem mondani akar, hogy ezáltal érvényt szerezhessek jogaiknak, jogos panaszaiknak; hogy minden örömmel támogassam őket, és hogy Párizsba való visszatérésem alkalmával a főméltóságú orleans-i hercegnek átnyújtva a füzeteket, Ő saját személyének teljes hitelével védelmezze a vidék hasznos és becsületes polgárainak, jó alattvalóinak megalapozott panasztevéseit.

*17. Egy jó francia megfigyelései az 1789-es Rendi Gyűlésről, 1789.
június 23. (k.)*

A városok és a közösségek esküvel kötelezzék magukat, hogy minden lehetséges jóhiszeműséggel azon lesznek, hogy füzetekben csak az igazi panaszokat és a valós sérelmeket találják, és egyáltalán nem azokat, amelyekről a rendelet kihirdetése előtt fogalmuk sem volt, de amelyeket féktelen szellemek azzal a szándékkal sugalmaztak, hogy a király gondjait szaporítsák, miszerint az egész nép elégedetlen, holott ez egyáltalában nincs így. Mindössze arról van szó, hogy közöttük, mint bárhol másutt, van néhány rossz alattvaló, akik abban a hitben ringatják magokat, hogy a forradalmak és a változások mindig jó alkalmat biztosítanak a fosztogatásra, amely számukra éppúgy kedvező lehet, mint a tömeg a tolvajoknak.

II. ÁLTALÁNOS PANASZOK

18. Párizs város harmadik rendjének füzetéből, 1789. (ny.)

Párizs város harmadik rendjének panaszai – a fővárosban keletkezett összegzésről lévén szó – nemcsak azért bírnak különös jelentőséggel, mert igencsak híven tükrözik a harmadik rend politikai beállítottságát, hanem azért is, mert már itt megfogalmazták az 1789. augusztus 26-i Emberi és Polgári Jogok Nyilatkozatának alapelveit.

Mint franciák, a választók először a nemzet jogaival és érdekeivel fognak foglalkozni, majd mint Párizs polgárai csak ezt követően állnak elő személyes kérelemikkel. Az útbaigazítás, amit képviselőik hazafiságára és buzgalmára fognak bízni, természetesen hat részre osztódik. Az első az alkotmányra vonatkozik. A második a pénzügyekre. A harmadik a mezőgazdaságra, a kereskedelemre, és a konzuli bíráskodásra. A negyedik a vallásra, a papságra, a nevelésre, a kórházakra és az erkölcsökre. Az ötödik a törvényhozó hatalomra. A hatodik Párizs városának sajátos céljaira.

Előzetes megjegyzések. Előírjuk a képviselőinknek, hogy határozottan utasítsanak vissza mindent, ami a szabad polgárok méltóságát támadhatja és ami a nemzet felségjogait befolyásolja. A közvélemény, úgy tűnt elfogadta a fejenkénti szavazás szükségességét, hogy korrigálják a rendek elkülönüléséből fakadó nehézségeket. Párizs városának képviselői emlékezni fognak arra a szilárdságra, amit ezen a ponton tanusítaniuk kell, és egy szigorú igénynek, speciális mandátum tárgyának fogják azt tekinteni. Szigorúan megparancsoljk nekik, semmilyen rendkívüli adóba, semmilyen kölcsönügyletbe ne egyezzenek bele, amíg a nemzet jogainak nyilatkozata nem lesz törvénnyé, és amíg az alkotmány alapjai nem lesznek elfogadva és biztosítva. ...

Jogok nyilatkozata. A társadalomban minden embernek egyenlő politikai jogai vannak. Senki sem vádolható, üldözhető és büntetethető véleményéért és szavaiért, ha nem kíséri olyan cselekedet, amelyik

kifejezetten a törvény által üldözött bűncselekmény elkövetésére irányul. ...

Tulajdon. A tulajdon sérthetetlen, egyetelen állampolgár sem fosztható meg attól, kivéve ha a közérdek ezt követeli; ilyen esetben azonban az illetőt előzetesen kártalanítani kell. ...

19. Sièyes⁶ Mantes és Meulan körzet harmadik rendjéhez intézett füzet, (k., sk., én.)

Sièyes e 8 oldalas kéziratában roppant világosan fogalmazza meg azokat az alapelveket, amelyeken az 1789-es Emberi és Polgári Jogok Nyilatkozata nyugszik.

Jogok nyilatkozata.

I. Cikkely. Előírjuk küldötteinknek, hogy a gyűlés külső és belső ügyrendjére vonatkozó szükséges rendelkezések után kérjék, hogy közvetlenül fogjanak hozzá egy jognyilatkozat, vagyis egy olyan okmány megalkotásához, amely alapján a nemzet képviselői gyakorolják azokat a jogokat, melyek érző, gondolkodó és erkölcsi gondolatokra képes lény minőségében minden embert megilletnek; azokat a jogokat, melyek minden társadalmi intézmény felett állnak és függetlenek mindennemű alkotmánytól; és egyúttal kijelentjük, hogy a francia törvényeknek alávetett összes ember élvezni fogja ezeket a jogokat anélkül, hogy bármilyen hatalom, akár a törvényé is legálisan megsérthetné azokat.

II. Cikkely. Előírjuk nekik, hogy a jogok nyilatkozatát e két szó; szabadság és tulajdon éretten megfontolt magyarázatára alapozzák, mely

⁶ Sièyes, Emmanuel Joseph (1748-1836) pap, politikus, politikai gondolkodó, akinek nevét igazán ismertté híres írása, az 1789-ben megjelent *Qu'est-ce que c'est le tiers état?* (Mi a harmadik rend?) című röpirata tette. „Filozofikus csendben” éli túl a jakobinus diktatúrát, majd thermidor 9-e után vissztér a politikai életbe. Résztvesz az 1799-es államcsínyben, 1808-ban grófi címet kap, ám Napóleon bukását követően mint egykori királygyilkos Brüsszelbe menekül, ahonnan csak az 1830-as júliusi forradalom után tért vissza Párizsba. Itt hal meg elfeledetten 1836-ban.

magába foglalja az emberek biztonságát, szabadságát, a vagyon biztonságát és szabadságát, valamint a politikai és a polgári jogok egyenlőségét.

20. *Neckernek*⁷ címzett hódolatlevél, 1789. január 18. (k.)

Az itt idézett néhány sor ékes bizonyítéka annak, hogy 1789-es év egyik legnépszerűbb embere a király pénzügyi főfelügyelője, Necker volt, aki a problémák megoldását a Rendi Gyűléstől várta. Noha a pénzügyeket ideiglenesen rendbehozta, határozott kormánypolitikát kialakítani soha nem sikerült.

Uram, minden francia, a közügy minden barátja hódolattal tartozik Önnek. ...

Pactobus partjain Minerva formálta Önt,

Vezeti lépteit, diktálja írásait.

Gazdagítsa az államot, világítsa be a szellemeket

Egyeztesse össze az Önt bálványozó szíveket:

Törölje el a népnek oly terhes törvényeket. ...

Engedje meg, hogy ne nevezzem meg magam. Egy árnyékban lévő polgár hallatja hangját a nép gyűlésén és feltárja általa hasznosnak hitt véleményét anélkül, hogy hiúságtól vezettetve felfedné magát.

⁷ Necker, Jacques (1732–1804) genfi születésű államférfi, bankár, aki 1768-ban mint szülővárosának miniszteri ranggal felruházott követe a francia udvarba ment. 1777–1781 között a királyi kincstár főfelügyelője. A népszerű pénzügyi szakember e hivatalától 1781-ben kénytelen megválni, mivel a *Compte rendu au roi* (1781) c. írásában nyíltan feltárta a pénzügyi válság okait, támadva egyúttal az udvar pazarlását. A pénzügyek teljes összeomlásakor ismét visszahívják és 1788. augusztus 27-én államminiszterré nevezik ki. Népszerűségét azzal is növelte, hogy határozottan követelte a Rendi Gyűlés összehívását, ám határozott kormánypolitikát nem tudott kialakítani. 1789 július 11-én ismét elbocsátották, de július 16-án az uralkodó kénytelen volt visszahívni Neckert, aki ugyan nagy ünneplések közepette tért vissza, ám a megváltozott politikai helyzettel már nemigen tudott mit kezdeni, így befolyását csakhamar elveszítette és 1790 szeptemberében immár saját kérésére vált meg hivatalától. Rövidesen visszatért Svájcba és Coppet-i birtokán halt meg 1804. április 9-én. (V.ö.: lányának, *Mme de Staël*-nek apja politikai pályájáról szóló írását; *Vie privée de Mr. Necker, Paris 1804.*)

21. *Beszámoló a Grenoble-ban fellépő zavargásokról, 1788. szeptember 19. (k.)*

Délután négy órától népből való emberek szinte az egész városban körülhordoztak két hatalmas alakot, akik közül az egyik mindkét kezében egy fáklyát tartva palotabéli ruhába volt öltözve gallérral és süveggel, a másik pedig prelátusban volt. Mindkettőt elvezették a Notre-Dame előtt, majd a Grenette térre értek, ahol egymásnak háttal pellengérre állítván őket, az emberek ökölcsapásokat mértek rájuk, leégették a bajuszukat, majd mindkettőt teljesen elégették. ... Ez idő alatt folyamatos puska, pisztoly és petárda durranások hallatszottak. ... Eme szörnyűséges előadás, melytől becsületes ember csak nyöghet és felháborodhat ... este kilenc és tíz között szerencsére mégis véget ért.

22. *A Vogézek-beli Mirecourt kerület parasztjainak folyamodványa a [Királynak, a minisztereinek és a Rendi Gyűlésbeli küldötteknek címezve, 1789. május 6. (k.)*

Felség! Az Ön lotharingiai tartományában fekvő Vogézek mélyéről valóban behódolt és engedelmeskedő gyermekei bátorzkodnak panaszaikat és sérelmeiket minden apák legkedvesebbjének, legjobbjának címezni. ... Merik remélni: nem fogja hagyni, hogy továbbra is fennálljanak a fanatizmus, a hazugság és a tévedés ezen emlékművei. Királyságának hét vagy nyolcszázezer livreje arra szolgál, hogy alig több mint húsz egyén tétlenségét, mohóságát és szenvedélyeit biztosítsa... A Vogézekbeli papság egy kegyetlen mostoha, aki a tartomány lakóit sanyargatja és annyi pénzt csal ki belőlük, amennyit csak lehet.

23. *Caussade en Quercy város első konzuljának Neckerhez címzett levele, 1788. december. (l., sk.)*

Először is, a szegény nem születik mindig annak, de aki bármilyen szerencsétlenség folytán valóban azzá válik, az a legsajnálatraméltóbb. Nem félek bevallani, hogy a kistulajdonosok, a földművelők, a kéz-

művesek összeomlásának legfőbb oka az a túlzott pénzbehajtás, amit ellenük folytatunk jelentéktelen adóik, kis járadékaik megszerzéséért. A nép ezen része, amelynek van némi földje vagy műhelye, mivel télen sem öltözéke, sem tápláléka nincsen, olyan szolgálatkész embereket alig talál, akik bevétel vagy az enyhe időszakban elvégzendő munka reményében elengedik az ezen idősakra eső jelentéktelen adó fizetését. Ha a vidék szegény lakójának nincs termése, vagy betegség sújtja a kézművest – nem számít. Az adószedő beszállásolásokat, lefoglalásokat, végrehajtásokat eszközöl; a hitelező idézéseket ad, ítéleteket hoz, zárlatokat foganatosít, amelyeknek költségei jórészt a szegény emberek által fizetett összegeket terhelik. A kiadások felemésztik mindazt, amit az igazságszolgáltatás beszedett. A pénzt nem fizetik be, ami a következő évben újabb költségeket eredményez és a legtöbb lelket számláló, legfontosabb réteg kénytelen eladni kis örökségét, bútorait, vagy azért hogy közszükségleti cikkekhez jusson, vagy pedig az adó miatt, amit lassanként befizetett, leszámítva azokat a hatalmas összegeket, amelyeket egyébként egy hitelező vagy egy adóbehajtó az igazságszolgáltatás formáit jogosan betartva előírt számára. És az emberek szegényekké válnak. ...

24. A Poitou-beli Jouhet egyházmegye panaszfüzete. Jouhet, Montmorillon által, 1789. március 17. (k.)

Ezen egyházmegye lakóinak többsége alultáplált, rosszul öltözött és olyan odűfélékben lakik, amiket nehéz lenne ház névvel illetni. Munkájuk egy rossz vagy alig termő föld kapirgálására korlátozódik, amelyből csak szűkös, sovány megélhetést nyernek. Az egyetlen táplálékukat képező förtelmes kenyeret könnyek és izzadság borítja. Végül, a nagy elnéptelenedést mutató jouhet-i egyházmegyében az inségnek, a szegénységnek és a lesújtó nyomor látványának tablója tárul elénk. Gyakran az összes város egy-egy kórház, minden tanya egy-egy szegényház, és mindenütt sóhajtva vesszük észre a szenvedésnek kiszolgáltatott panaszosokat és siralmasokat. ... Hódolat annak a földesúrnak, aki csekély vagyonának szűkössége ellenére a szenvedő emberiség erényes barátja.

*25. Egy szegény péronne-i polgárnak Neckerhez címzett levele, 1789.
április 9. (k.)*

Nincs elég pénz, hogy kórházat építsünk, de ahhoz elég van, hogy egyesek a saját környezetükben öszvérfej nagyságnyi fejdíszekkel aggassák fel magukat. Nincs elég pénz, de ahhoz elég van, hogy számtalan kutyát tápláljanak, és olyan fogásokkal kényeztessék őket, amik jól szolgálnának azoknak a szerencsétleneknek, akik jelenleg nem búzából való kenyeret esznek – mivel annak fél kilója 4 sou –, hanem olyan rozsából, árpából, sőt tiszta korpából való kenyeret, ami bizony a kutyáknak sem kellene. Nagy Ég! miközben vannak olyan környékbeli apátságok, melyek pazarolják a búzát, és az összes javakat. ... A péronne-i gyűlésen mindenféle szerzetes jelen volt, akik testük és arcuk ábrázatával az év négy szakát hirdették. Egyetlen arc tanúskodhatna mind a négyről – olyan mint a miénk!

*26. Egy magánember véleménye a Rendi Gyűlés összehívásáról, (k.,
én.)*

A legmegfontoltabb vizsgálatot követően nyilvánvaló, hogy a Rendi Gyűlések soha semmi jót nem eredményeztek Franciaországnak. Gyakran inkább az uralkodó és a nemzet jogait károsító visszaélések okául szolgáltak. Legádázabb széthúzásoknak, örökös megosztottságnak eredői és forrásai voltak. Nincs tehát igazi francia szív, amely ne óhajtana forrón, hogy hasonló Gyűlések ne legyenek. Létezik egy minden gondolkodó ember által elismert tény, miszerint minden gyűlés a néptől zajos. Tehát a döntésnél már nem az ész van fölényben, hanem egy okosabb, meggyerőbb, bátrabb vagy ékesszólóbb személy határozza meg a sokaság véleményét.

27. *Beauvais város bírának, konzuljainak és kereskedő testületének a Királyhoz intézett folyamodványa, (ny., én.)*

Mekkora változás ment végbe az Ön királyságában Felség, amióta a harmadik rend némi fejlődést tudott felmutatni iparában és talentumában? A föld terményei növekedtek, a művészetek színesedtek, a manufaktúrák megsokszorozódtak, egyszóval e mindennemű ismeretek elsőséget biztosítottak a francia nemzetnek a többi nemzet felett. Ezeket az örömteli változásokat pedig pontosan a kereskedelemnek kell tulajdonítanunk. A kereskedelem tehát az az alap, amelyen az Ön királyságának virágzása és nagysága nyugszik. ... A kérvényezők igénylik a kereskedelem küldötteinek, köztük egy beauvaisnek, megválasztását.

28. *A Franciaországban pásztori feladatkörrel megbízott papoknak és plébánosoknak Királyhoz intézett alázatos kérelme, amelyben kifejtik, mennyire időszerű, hogy a Rendi Gyűlésben képviselőik egyenlő számban legyenek a felsőpapsággal, az egyházi hivatalt betöltőkkel vagy más olyan egyháziakkal, akik nem a nép közvetlen szolgálatában állnak, (k., én.)*

Franciaországban több, mint 44 ezer plébános van, és ha ehhez hozzávesszük a káplánjaikat, kisegítőiket és azokat, akik a parókiális munkákban közreműködnek, akkor a pásztori feladatban résztvevő több, mint 120 ezer papot számlálhatunk, akik a papságnak kb. háromötödét képezik. Igaz viszont, hogy ez a nagy test nem birtokolja az egyházhoz csatolt javak háromötödét... A megkívánt elvet követve viszont – miszerint a Rendi Gyűlésben a képviseletet a személyek és a vagyon mennyiségének arányában kell megszervezni –, Felséged bizonyára elismeri, hogy a pásztori feladattal megbízott papoknak elvitathatatlan joga a Királyság minden más egyházbélijével egyenlő számban megjelenni azon.

29. A caux-i körzet papságának a Rendi Gyűlésbe küldött képviselőihez intézett felhatalmazásairól és utasításairól szóló füzet, (k., én.)

A Gyűlés akarata, hogy a Rendi Gyűlésben a küldöttek rendenként és ne fejenként nyilvánítsanak véleményt. 1. azért, mert ezt a formát állandó használatra szentesítették és soha nem korlátozta az alkotmányosságot. 2. azért, mert minden rendnek vannak sajátos, megvitatásra váró érdekei, és a nemzet általános érdekei kapcsolatban vannak az összes rend sajátos érdekeivel, így minden rend számára előnyösebb önállóan, teljes és egész szabadságban véleményt nyilvánítani. 3. azért, mert ha mindegyik rend külön nyilvánít véleményt, akkor a Rendi Gyűlés, ahelyett, hogy csak egy lenne, három akadályt állít a hatalmi visszaélésekkel szemben, három óvintézkedést a kódósítási mesterkedések ellen.

30. Értékezés a Rendi Gyűlés összehívásáról, (k. én.)

A legigazságosabb és legkellemesebb módja a pénzügyek helyreállításának az, hogy minden tulajdonos vagyonának arányában hozzájárul az adóhoz. Márpedig ha a Rendi Gyűlést úgy alkotják meg, mint 1614-ben, akkor az első két rend vissza fog utasítani minden, az ő terhükre történő adókiménetet; és mivel nem egyéni szavazással, hanem a rendek többségével szavaznának, a harmadik rend pusztába kiáltana és hangja elveszne vagy hiábavaló lenne. A megfelelő módon megalkotott gyűlésben, a zavartalan működés érdekében, elengedhetetlen, hogy a nyitóbeszédben világosan kijelentsék, ezentúl csak a Rendi Gyűlés emelheti az adókat, engedélyezheti a kölcsönvételeket, amelyek előbb-utóbb szükségessé teszik az adókat. Ezt a nyilatkozatot a körülmények kényszerítik ki, és bölcs lenne, ha a király érdemet kovácsolna belőle azzal, hogy nem várja meg, amíg kéri tőle.

31. *Guer lovag levele a rennes-i néphez, 1788. (ny.)*

Breton nép, ne kételkedjetez abban, hogy Franciaországban felháborító igazságtalanságot követnek el az adók elosztásánál. De a számítás majd meggyőz titeket, hogy ez az egyenlőtlenség nem a harmadik rend és a nemesség között és nem a Nemzet Gyűlésében, hanem a szegény és a gazdag között létezik. ... Egyesüljünk azért, hogy a nyomorgó osztály érdekében követeljünk! Támadjuk együtt a közterheknek ezen igazságtalan elosztását, ami majd maga után vonja, hogy a terhek egy részét azokra hárítják, akiknek jelenleg semmit sem kell viselniük. Legyen mentes a fejadó, a kaszárnyázás, a robot alól az, aki csak a legszükségesebbekkel bír. Rójának ki illetéket a gazdagokra a szegények tehermentesítése végett.

32. *Marseille város pénztáros testületének határozata és panaszfüzete, 1789. március 21. (ny.)*

Tiltakozunk és kijelentjük, hogy a köznyomornak és az állam szerencsétlenségeinek nincs más oka, mint a gondatlanok és sikkasztók végtelen nagy száma, akik kifosztják az államkincstárt. A haszonbéres rendszer tartja fenn a nemzet eme vérszopóit és elszaporítja híveit és cinkosait, mint a pocsolyából származó féreg. Számunkra érthetetlen, hogyan lehetett adót kivetni az elsődleges fontosságú élelmiszerekre. ...

33. *A Rendí Gyűlést szolgálándó értekezés a régi Rochechouard bírósági körzetben és vikomtságban lévő városról, 1789. január 12. (k.)*

Íme még egy ok ... ami főleg a limousini és a poitvins-i nyelvjárások különbözőségéből ered... azért, hogy most bemutassuk mi történik szükségszerűen a nyomozásokon, a vizsgálatokon, a kihallgatásokon, az ülésező bírák jegyzőkönyveiben, ott ahol a bírák, sőt még a felek és a tanúk is rosszul hallanak, és ott, ahol egyetlen rosszul hallott és szükségszerűen rosszul felfogott szó gyakran teljesen megváltoztatja az

értelmezést. A vizsgálóbíztost mindig hivatalos és felesketett tolmáccsal kellene ellátni, ugyanúgy mint a külföldiek esetében.

*34. Az ügyészi közösség küldötteinek a Marseille város harmadik rendjének gyűlésében előterjesztendő panasztételei, 1789. március 23.
(ny.)*

Ebben a 15 oldalas nyomtatványban a marseille-i ügyészek – a törvény előtti egyenlőség szellemében – a büntető törvénykönyv reformját és a börtönviszonyok javítását kéri.

De a sötétzárka, amely ezt a szerencsétlent magába rejti, már csak azután tárul fel előttünk, miután részrehajló és kevésbé higgadt tanúvallomások, gyakran igen alattomos kihallgatások, rosszul artikulált és még rosszabbul értelmezett válaszok összeesküdtek a vesztére, és amikor a barbár formulák szerencsétlen áldozataként, mely formulákat apáink tudatlansága és túl szigorú erkölcsé vezetett be, közszégyenre vagy halálra ítéltetett. Legyen drága Franciaországnak az az örökké boldog nap, amikor első alkalommal a bilincsben is szabad, védővel ellátott vádlottat tájékoztatják a neki tulajdonított bűn neméről és körülményeiről.

35. Vareilles márkai különböző indítványai a nemesi gyűlésben, (k., hn., én.)

Készítsenek egy új törvénykönyvet éppúgy a polgári, mint a büntető törvényekre vonatkozóan. ... Amennyiben lehetséges, kéretik bevezetni a polgári és a büntető eljárásban a bírók általi ítélkezés. A bírósági helyek ne legyenek megvesztegethetők. Minden kerületbe nevezzenek ki békéltetőket, akik a pereket megelőzően intézkednek. Az előítélet, amely az elítéltek családjához becstelenséget ragaszt, és amely úgyszólván kizárja őket minden szövetségből, minden állásból, minden társaságból, szükségszerűen megakasztja az igazságszolgáltatás folyamatát és a

fejedelem kegyelmét kényszeríti ki. Ez az előítélet okozza, hogy – mivel példák kelleneek – a törvények minden szigora a nép osztályára zúdul. ...

36. A besancon-i nagy bírósági kerület harmadik rendje által megfogalmazott kérvények, panaszok és sérelmek általános füzete avégből, hogy a francia nemzet királyának és a szabad Rendi Gyűlésben előterjesszék, Besancon, 1789. április 13. (k.)

15. cikk. A vádlottak ellen hozott büntetésekből semmilyen előítélet nem fog származni a családjuk becsületére vonatkozóan. ...

16. cikk. Minden, Őfelsége rendeletére vagy nevében letartóztatott vagy bebörtönzött franciát vagy más királyságbéli lakost a következő huszonnégy órában helyi és kirendelt bírái kezébe adják, hogy ők állapítsák meg fogvatartásának okait és abban az esetben, ha a fogvatartott személyt ártatlannak ítélik, az említett bírák a királyi kincstárból, a személyében, becsületében, javaiban elszenvedett sérelmek arányában kártérítést és kamatokat juttatnak neki. Őfelségét egyúttal arra kéri, hogy az államra veszélyes eseteket kivéve minden pecsétos levél használatáról mondjon le.

37. Bordeaux város kocsmáros és vendéglős közösségének Neckerhez címzett panaszairól szóló beadvány, (k., én.)

A közösség nagyon meglepődött, amikor megtudta, hogy a Guienne körzet általános panaszfüzetének megszerkesztésével megbízott biztos urak mellőzték, elutasították avagy elhanyagolták belefoglalni abba a közösség beadványában foglalt panaszok összességét. A közösség kérése a vásárhoza megszüntetése valamint a kiskereskedelembe eladandó borokra kivetett illeték beszédésének a joga, hogy a városba való belépéskor minden hordó bor után pontos és meghatározott illetéket fizessenek.

38. *Anjou-beli iparosoknak, árusoknak és kereskedőknek Neckerhez címzett levele, Angers, 1789. április 21. (k.)*

A harmadik rend legszámosabb és leghasznosabb osztálya, a munkások, azzal kecsegtették magukat, hogy az Anjou tartomány panaszfüzetének megszerkesztésére kinevezett biztosok törödni fognak az ő sorsuk megjavításával. Mekkora volt a meglepetésük, amikor e füzet nyilvánosságra hozatala után megtudták, hogy abba belefoglaltak egy, a céhek eltörlését szorgalmazó cikkelyt is. ... A céhek eltörlésének elvetését ezek után annál is inkább felvetik, mivel az három millió családapát tenne tönkre. Az összes mesterlegény, akit foglalkoztattak, kedve szerint hagyná el a műhelyeiket. És ez még nem minden, hiszen a vidék elnéptelenedne. Azt látnánk, hogy az összes kézműves, akiket csak a kiváltságok tartottak vidéken, a városba özönlene. ... Vidéken ugyanis a mesterré váláshoz szükséges illeték annyira csekély, hogy nincs olyan mesterlegény, ha dolgos és pontos, aki ne tudná azt megtakarítani magának a tanulóévek alatt.

39. *Caen város posztókereskedő, rövidárús, vaskereskedő testületének panaszfüzete, 1789. március 8. (k.)*

3. A só-, a dohány-, a rendkívüli adók és az összevont illetékek szűnjenek meg. ...

4. A harmadik rend régi céheit állítsák vissza, hiszen ez egy olyan tulajdon, amit az államkincstár jogtalanul vett el. ...

5. A nemesek számára legyen megengedve a nagy- és kiskereskedelem folytatása.

6. Nyomatékosan kérni kell az Angliával kötött kereskedelmi szerződés megsemmisítését.⁸

⁸ Az Angliával kötött 1786-os kereskedelmi szerződés leszállította a vámokat és utat nyitott az angol áruk behozatalának, mely elsősorban a francia könnyűipart érintette igen érzékenyen.

7. Minthogy a gépek igen jelentősen megkárosítják a szegény népet, amely így a nullára csökkenti a leányági öröklést, annak eltörlését kell kérni. ...

8. Kérni kell a vámsorompóknak a királyság határaitra történő visszahelyezését.

40. *Egy breton által Neckernak címzett levél, 1789. január 30. (k.)*

Franciaország gazdasága azon mértéktelen illetékek miatt semmisült meg, amiket a királyság egészében mindenféle árura kivetünk és mindezt azért, hogy a főadóbérlők és hatvanezer gazfickó alkalmazott meggazdagodjon, akiknek háromnegyed része maga is csal vagy egy kis fizetség ellenében támogatja azt. Azt hiszem, itt az ideje hogy a királyság határain vámokat állítsunk fel. ... Az Indiai-Társsaság nagyon költséges. ... Az a gazdasági szerződés pedig, amelyet Franciaország Angliával kötött, a francia gazdaság összeomlásának egyik fő oka.

41. *Besancon kereskedelmének sajátos panaszai, (k., én.)*

Az összes meghódított tartományok közül Franché-Comténak van a legtöbb panaszkodni valója a pénzügyi rendszer miatt. Gazdaságának haszontalan vámok tömegével való leigázása végett láttuk megszületni a külföldinek tekintett és a tényleges külföld mintájára megszervezett tartományok gyerekes és költséges megkülönböztetését. Kérjük és óhajtjuk az összes béklyó megszüntetését, amely külföldinek tekint bennünket egy olyan birodalomban, amelyhez magunk is hozzátartozunk. A vámsorompóknak a külső határra való visszahelyezéséből fakadó, számunkra elkerülhetetlen nehézségek ellenére, érett megfontolást követően, nem ártalljuk úgy tekinteni ezt a visszahelyezést, mint a nemzeti kereskedelem felvirágzásának alapvetését.

42. Részlet a dauphiné-i Rendi Gyűlés közvetítő bizottságának jegyzőkönyvéből, Grenoble, 1789. április 17. (ny)

Az ész és a tapasztalat bebizonyította, hogy az egyetlen eszköz arra, hogy örökre lehetetlenné tegyük eme szörnyűséges éhínségek visszatérését... az a kereskedelem szabadságának a támogatása... Ha akadályokat gördítünk a kereskedelem szabadsága elé és erőszakkal vagy hatalmi szóval akarjuk a gabona árát csökkenteni, nyilvánvaló, hogy a bizalom összeomlik, és a magtárak egyáltalán nem fognak kinyitni. ... Ha minden polgár meg lenne győződve arról, hogy szükséges a gabona szabad áramlását támogatni, valamint a piac rendjét és biztonságát fenntartani; ha a bizalom helyreállna és a gabonakereskedők nem tartanának sem tulajdonuk, sem személyes szabadságuk háborgatásától, akkor az ellátás rövid időn belül biztosítva lenne és az árak azonnal csökkennének.

III. A HÁROM REND PANASZA

43. *A beauvais-i körzet papságának panasz-, sérelem- és szem-rehányásfüzete, 1789. március 17. (k.)*

A papságot megindítja a napi kongruás⁹ plébánosok és káplánok helyzete és tudatában van megsegítésük szükségességének. ... Mivel azonban a napi kongruás plébánosok sorsát csak úgy lehet érzékelhető módon javítani, ha újabb terhet rovunk ki – amit a dézsmabirtokosok már nem viselnének el –, így elengedhetetlen ezt az újabb terhet más egyházi jövedelmekre hárítanunk. ...

44. *Jegyzőkönyv, választók nevei, a Párizs falain kívüli Elöljáróság és Vikomtság papi gyűlésének panaszfüzete, 1789. május 6. (ny.)*

Hasonlóképpen a vidéki egyházmegyékbe is – mivel ott hiányoznak – irányítsanak tanítókat és tanítónőket. A mondott tanítókat és tanítónőket a plébánosok közvetlen felügyelete alá helyezték és általuk legyenek elmozdíthatók. ... A színházi visszaélések tetőződnek. ... A vallás, az erkölcsök, a kormány és az állam összes rendje egyaránt gyalázatosak. ... Az említett papság ezen kívül kéri, hogy hatékonyabb eszközöket vegyenek igénybe a párbajörület megakadályozására – amit mindez ideig nem tettek meg.

45. *A presailles-i egyházfőnök, Périer által Neckernak címzett levele, Le Puy, 1789. április 30. (ny.)*

Becsületes, de szerencsétlen szülők gyermekeként első vágyam az volt, hogy véget vessek a szenvedéseknek. Elérkezvén abba a korba,

⁹ Kongruának nevezik a római katolikus plébánosok illetőségét, évi összes járandóságai jövedelmének minimumát.

amikor egy fiatalembernek határoznia kell az életmódját illetően, az egyházi rend – melyhez mindig is kedvet éreztem, mivel több lehetőséget biztosított mint bármi más – szívem vágyának leginkább megfelelni látszott. Reményemben nem is csalatkoztam. Városunk királyi kollégiumának professzori katedrájából származó csekély tiszteletdíjak helyes kezelése ... egy egyszerű, 1200 livre-es perjelséget eredményezett számomra. És íme, Nagyuram, vágyaim netovábbja. ... De a kongrua emelése hamarosan jövedelmem egyharmadát viszi el. ... Ha tovább javítjuk a kongruás plébánosok sorsát, teljesen romba döntjük a kis dézsmabirtokosokét, és ha ezeket kifosztjuk azért, hogy amazokat gazdagítsuk, mivé leszek én, Nagyuram?

*46. Egy lotharingiai plébános Neckernek címzett panasza a papi
nőtlenség ellen, 1789. június 26. (k.)*

Az igazat megvallva Önnek, ők a legromlottabb emberek, többségüknek sem erkölce, sem vallása nincsen. Azt, hogy semminemű erkölcsük nincsen, jól bizonyítják viselkedésükkel, az egyházmegye legszebb hölgyeinek szorgalmas látogatásával, a szolgálók gyakori lebukásával, szabados beszédükkel, azokkal a piszkos könyvekkel, amiket olvasnak és amiket kölcsönadnak. ... Így ma már a becsületes emberek jobban szeretik egy katonára, mint egy papra bízni a lányukat. ... Nem fogok beszélni Önnek azokról, akik a szolgálólányaiknak megszervezik a gyermekelhajtást és a gyerekeket elássák a kertjükben; nem fogok beszélni azokról sem, akik a gyónásból hasznót húzva elcsábítják az ártatlan fiatalokat. ... Egy a Szent és Erényes hírét féltékenyen őrző plébános, aki elcsábít egy fiatal lányt, nem tudván megakadályozni eme érintkezés következményeit, gyalázatosan foglal állást e teremtés megrontásában. ... Mikor szerelemtől ittasan egy asszony kegyeit élvezem, nem csinállok több rosszat, mintha megeszek egy tyúkot, mert egyik is, másik is emberi használatra teremtett. Igen jó hírnévnek örvendek ezen a vidéken. Szeretnek és tisztelnek az egyházmegyémben annyira, amennyire az eltelt idő azt lehetővé teszi, és biztosíthatom: azon vagyok, hogy továbbra is ilyen legyek. Csak jótékonykodó hajlamaim vannak, soha

senkinek nem okoztam fájdalmat. Minden jót megtettem, ami tőlem tellett. Ezt az elismerést azonban csak óvatosságomnak köszönhetem. Bevallom Önnek, megfizettem a természetnek az adót, mert szerettem. ... Igen, szerettem egy jó tulajdonságokkal megáldott lányt, aki arra született, hogy egy férfit nagyon boldoggá tegyen. Nevelői címen magamhoz vettem, négy évet töltöttünk a szerelem rabságában, életünk csodás volt és azt reméltük, hogy így együtt töltjük el, igen, így együtt töltjük el, de sajnos boldogságunk rövid életűnek bizonyult.

*47. Egy vagyontalan nemesnek Neckerhez címzett beadványa, 1789.
február 11. (k.)*

A panaszos kénytelen gyalog vagy legfeljebb lovon járni, vasból készült villával, ónkanállal és agyagtányérból enni, otthoni egyszerű öltözékben lenni... Ebben a helyzetben a szerencsétlen nemeség nem érdemli-e meg az uralkodó különleges védelmét? Nem igazságtalanság-e az, ha ebben a szomorú helyzetben elveszik tőle középszerű kiváltságait és párba állítják egy közemberrel? ... Végül pedig, az egyetlen osztály, amely megérdemelné a kormány és a Rendi Gyűlés figyelmét, kétségtelenül a termelő, a földműves és a szőlőműves osztálya, amely miután a mezőgazdaságban tönkretette erejét és egészségét, gyakran az éhhalál küszöbére sodródik... Ha lehetséges lenne, jó volna legalább az összes hatvanöt évesnél idősebb földművesnek és szőlőművesnek – akár erős, akár gyenge –, napi három sou járadékot biztosítani. ... Ezalatt a kor alatt viszont, ha csak nem rokkant – és noha ez az osztály végtelenül fontos az államnak –, nem érdemli meg, hogy akár kárt okozunk neki, akár kegyet gyakoroljunk rajta, hiszen ahhoz, hogy dolgossá tegyük, szükséges, hogy szorongásban tartsuk.

48. A blois-i körzet nemességének utasításai a Rendi Gyűlésbe irányított küldötteknek, 1789. március 28. (k.)

Minden társadalmi intézmény célja, hogy a lehető legboldogabbá tegye azokat, akik ezen törvények alatt élnek. A Jóság nem lehet csupán

néhány ember számára lefoglalva, hiszen az mindenkié. Egyáltalán nem egy különleges kiváltságot kell tehát megvitatni, hanem egy közös jogot kell megőrizni és megosztani, mivel a közboldogság olyan forrás, amelyből mindenkinek joga van meríteni. Ezek azok az elvek, amelyek a blois-i körzet nemességét áthatották abban a pillanatban, amikor az uralkodó felhívta őket, hogy küldjenek képviselőket a nemzetbe kebelébe.

49. Le Chevalier de Forget úr által a párizsi vikomtság és város nemességének gyűlésében avégett javasolt cikkelyei, hogy azok a Rendi Gyűlésbe küldendő füzet szerkesztése során figyelembe vétnessenek, (k., én.

6. cikkely. Az összes rend között egyenlően, rangbéli megkülönböztetés nélkül osszák szét az adót; de összességében kell biztosítani és megőrizni a papság és a nemesség előjogait és kiváltságait. ...

9. cikkely. Ugyanazon embereket vagy ugyanazon családokat ne halmoz-zák el túlzott kegyekkel vagy terhekkal. ...

10. cikkely. 20 000 livre-nél magasabb kegydíjat ne juttassanak senki-nek. ...

18. cikkely. Törvényt kell alkotni a fegyverviselésről.

19. cikkely. Párizsban törvényszéket vagy igazgatóságot kell létrehozni a nemesség ügyeinek megítélésére, a rendek, a káptalanok, az udvar biztosítására. ...

20. cikkely. Hozzanak létre egy törvényt, amely előírja a földesuraknak, hogy vad- vagy mezőőrnek csak olyan alattvalót alkalmazhatnak, aki az állam zsoldosaként legalább hat hónapot szolgált a csapatoknál. ...

50. Mazargues lakóinak panaszai, Marseille körzet, (ny., én.)

Mazargues lakói le vannak sújtva az általuk művelt föld hálátlansága, az őket terhelő járandóságok és a földesúr vagy üzletemberei jogainak túlzó kiterjesztése miatt. ... Marseille városa elutasítja őket, amikor pártfogásért és védelemért hozzá fordulnak. ... Javaik terményedzsma alá vannak vetve, minden gabonaszemre, olajbogyóra és minden negyedik

zöldségre vonatkozóan. A szőlő esetében a járadék minden ötödikre vonatkozik. Minden lakó kötelezve van egy – a földesúr által hústól harminchat sou-ra becsült - kövér tyúk éves beszolgáltatására. A földesúr előjárói és adóbérlői a betakarítás és a szüretnek időszakában zaklatják a lakókat, amit ők elleneznek, mert nem akarják, hogy a betakarítás és a szüret beleegyezésük nélkül és jelenlétükön kívül történjen meg. ...

*51. Lotharingia plébánosainak Neckerhez címzett panaszai, 1789.
május 4. (k.)*

A vidék plébánosai, lévén minden nap szem- és fültanúi a harmadik rendet terhelő tételek tömegének ... bátorkodnak eljuttatni Önhöz ezt a füzetet, meggyőződve arról, hogy mivel a szerkesztésben a választás helybéli és nyugodt főkre esett, gondjuk volt rá, hogy megfontoltan járjanak el, és hogy csak finoman érintsék a szegények panaszait. Hívják vissza a három rend számára költséges főadóbérlőket. ... Tüntessék el a dohányőröket... Mentsék fel a felesküdt becsüsöket. ... A határátlépési illetéket vonják vissza! ... Legyen megengedett a franciaországi és a lotharingiai só válogatás nélküli használata. ... Csökkentsék a só árát. Érvénytelenítsék a bekerített területekre vonatkozó határozatot. Vonják vissza azt a végzést, amely engedélyezi a közföldek felosztását. A közföldek harmadik rendje – amelyet ezzel a rendelettel a földesurakhoz közelítenek –, térjen vissza a közösségbe. ...

52. A provence-beli Grasse körzethez tartozó Cabris település közösségének igen alázatos és tiszteletteljes sérelmeit, panaszait és ellenvetéseit tartalmazó füzete, 1789. március 22. (k.)

Cabris lakói ezenkívül befizetik a földesúrnak gabonájuk tizedét, zöldségeik tizenegyedét, a borra és a fűgére kivetett huszadot, fizetik továbbá az úrbéres szolgáltatásokat, járadékokat, illatmányeket, a robotot és minden más, az előbbieken már felsorolt adót. És abban az évben, amikor egy jelentős esettel találkozunk; amikor a földesúr férjhez adja húgát vagy lányát, amikor a fiát befogadják a Máltai Lovagrendbe,

amikor megszerez egy kétezer livre jövedelmű nemesi hűbérbirtokot, minden adó megkét-szereződik. Márpedig az így túlterhelt, szerencsétlen lakók hogyan tudnának módot találni munkájukban arra, hogy fizessék a királynak járó tartozásait, a tartomány, a tartományi bíróság és a közösségük kiadásainak rájuk eső részét? ...

*53. Dinan bírósági körzet harmadik rendjének általános panaszfüzete,
1789. április első fele, (k.)*

12. cikk. Az 1768-as évtől elkezdett és a majdan elkövetkezendő, újonnan feltört és lecsapolt földekre vonatkozó dézsma alóli mentességet a mezőgazdaság bátorítása végett nyilvánítsák állandónak. ...

13. cikk. A még bizonytalan földek, rekettyések, hangafüves puszták tekintetében, azok a földesurak, akik a terület tulajdonosának bizonyulnak, gondoskodjanak a terület művelésre alkalmassá tételéről, kivéve azokat a részeket, amelyeket a partmenti lakosok azért kerítenek hatalmukba, hogy maguk között osszák fel azért, hogy azt művelésre alkalmassá tegyék, hogy rendbehozzák és tulajdonosi címen rendelkezzenek vele ...

14. cikk. Legyen elrendelve, hogy az úrbéres és a földesúr egyéb jövedelmeit, a robotadót és más feudális szolgáltatásokat a Rendi Gyűlésnek tetsző mértékben áthághatónak nyilvánítsák...

16. cikk. Legyen megtiltva minden vadászati joggal rendelkező személynek, hogy a birtokán kívül gyakorolja azt, és hogy a betakarítás végéig a bevetett földeken vadásszon...

Készült a JATE HÖK támogatásával.

A szövegszerkesztést a JATEPRINT,
a Bölcsészettudományi Kar Kiadványszerkesztősége végezte
WordPerfect 5.1 szövegszerkesztő programmal.

Készítette a JATEPress
6722 Szeged, Petőfi Sándor sugárút 30-34.
Felelős kiadó: Pándi Lajos
Felelős szerkesztő: Szőnyi Etelka
Méret: A/5, példányszám: 300, munkaszám: 2/94.

A Documenta Historica eddig megjelent számai:

1992

1. AZ 1887-ES FÖLDKÖZI-TENGERI EGYEZMÉNYEK. Fordította és sajtó alá rendezte: Nyemcsok Attila
2. A TILSITI BÉKE (1807. július 7.) Fordította és sajtó alá rendezte: Szász Erzsébet
3. Talleyrand, Charles-Maurice: ÉRTEKEZÉS ANNAK ELŐNYEIRŐL, HOGY A JELEN KÖRÜLMÉNYEK KÖZÖTT ÚJ GYARMATOKAT SZEREZZÜNK. Fordította és sajtó alá rendezte: Szász Géza.
4. A SCHÖNBRUNNI BÉKE (1809. október 14.) Sajtó alá rendezte: Szász Erzsébet.
5. Edvard Beneš: ZÚZZÁTOK SZÉT AUSZTRIA-MAGYARORSZÁGOT (A cseh-szlovákok áldozatának történelmi bemutatása). A szöveget kiadásra előkészítette: Gulyás László.
6. KORAI ANGOLSZÁSZ TÖRVÉNYEK I. A KENTI TÖRVÉNYEK. Fordította és sajtó alá rendezte: Szántó Richárd.
7. AZ 1939-40-ES FINN-SZOVJET HÁBORÚ DOKUMENTUMAI. Fordította és sajtó alá rendezte: Engi Imre.
8. DOKUMENTUMOK AZ OROSZ-SZOVJET TÖREKVÉSEKRŐL A BOSZPORUSZÉS ADARDANELLÁK MEGSZERZÉSÉRE (KONSTANTINÁPOLY-EGYEZMÉNY, 1915; NÉMET-OROSZ TÁRGYALÁSOK, 1940). Fordította és sajtó alá rendezte: Engi Imre

1993

9. A BIRODALOM ÉS ÉSZTORSZÁG. A SZOVJET-ÉSZT SZERZŐDÉSEK MEGSZÜLETÉSÉNEK DOKUMENTUMAI (1939 SZEPTEMBER). Fordította és sajtó alá rendezte Vandik Krisztina.
10. EDWARD BALLIOL SKÓCIAI HADJÁRATA. RÉSZLETEK A LANERCOSTI KRÓNIKÁBÓL ÉS A BRIDLINGTONI KANONOK GESTÁJÁBÓL. Fordította és sajtó alá rendezte: Kiss Andrea.
11. AZ 1943 DECEMBERI BENEŠ-SZTÁLIN-MOLOTOV MEGBESZÉLÉSEK DOKUMENTUMAI. Fordította és sajtó alá rendezte: Gulyás László.
12. BÉKESZERZŐDÉS NAGY-BRITANNIA ÉS AZ EGYESÜLT ÁLLAMOK KÖZÖTT (1783. SZEPTEMBER 3.). Fordította és sajtó alá rendezte: Kókény Andrea.
13. ÚJ BÉCSI TUDÓSÍTÁSOK A KIVÁLÓ SCHWARZENBERG GRÓFNAK A TATAI, VESZPRÉMI ÉS PALOTAI ERŐDÖK ÉS MÁS HELYEK ELFOGLALÁSÁRÓL, A SZIGETI ERŐD ÖSSZEOMLÁSÁRÓL ÉS A TÖRÖKORSZÁGBAN NAPRÓL-NAPRA ERŐSÖDŐ HANYATLÁSRÓL (1599). Fordította és sajtó alá rendezte: Lévai Judit.
14. 1789 FRANCIAORSZÁGA A PANASZOK TÜKRÉBEN. Fordította és sajtó alá rendezte: Gyuricza Róbert.

A megjelent számok darabonként átlagosan 100 forintért (plusz postaköltség) a következő címen rendelhetők meg:

Pándi Lajos, JATE ÚJ- és Legújabbkori Egyetemes Történeti Tanszék, 6722 Szeged, Egyetem u. 2.